

XVII Conferència Anual de la SCC 2007

Taula rodona:
«L'audiovisual públic en el context de la globalització»

*Moderadora: Rosa Franquet,
catedràtica de la Universitat Autònoma de Barcelona;
participants: Joan Barata, Consell de l'Audiovisual de Catalunya;
Montse Bonet i Bagant, professora de la Universitat Autònoma
de Barcelona; Bernat López, professor de la Universitat
Rovira i Virgili*

Resum

La comunicació local catalana és rica en tradició, tant des del vessant professional (ràdio i televisió locals, premsa local i comarcal) com des de l'àmbit de la recerca i la docència universitàries. Plena de resultats d'interès però també d'algunes mancances, s'enfronta des de fa uns quants anys amb el repte d'estudiar de quina manera canvia l'audiovisual local en l'entorn digital. Polítiques de comunicació, canvis en la seva estructura, possibles nous models de negoci i el qüestionament del concepte de «local» són alguns dels grans temes que la recerca universitària s'està plantejant. Context, concepte i estructura són els tres grans eixos tractats en aquest escrit per tal de presentar, de manera breu, els principals canvis que la ràdio i la televisió locals estan vivint ja ara.

Local audiovisual communication and the new technologies: New challenges for research

Abstract

Local Catalan communication has a rich tradition both professionally—in local radio and television, and local and regional press—and in the area of research and university studies. Local audiovisual communication has achieved noteworthy results but still has shortcomings and has recently been faced with the challenge of the new technologies. Communication policies, changes in communication structure, and possible new business models and concepts of “local” are some of the broad issues being proposed for research by universities. Context, structure, and concept are the three main lines of thought dealt with in this paper as a way of summarizing the principle changes that local radio and television are already experiencing.

La taula rodona va comptar amb la participació de les persones esmentades, si bé en aquesta revista només es publica la versió escrita de la professora Montse Bonet.

Montse Bonet: Audiovisual local i digitalització: nous reptes des de la recerca

La comunicació d'àmbit local, com és ben sabut, té una llarga tradició a Catalunya (Corominas, 1997); una tradició que es correspon amb la seva no menys dilatada experiència en el camp professional (ràdio i televisió local, premsa comarcal), però també una tradició que té algunes mancances que tesis com la de Josep Àngel Guimerà sobre la televisió local han contribuït a reduir.

És en una línia de continuïtat i voluntat d'avançar en el coneixement que el 2003 un equip dirigit per la professora Maria Corominas aconseguia un ajut (R+D) del Ministeri d'Educació i Ciència (llavors Ministeri de

Ciència i Tecnologia), i, sota el títol *La comunicació local en l'entorn digital a Espanya: Transformacions del sistema audiovisual local*, ha estat tres anys investigant en aquest camp. Realment, però, no han estat només aquests tres els anys de treball, ja que molts dels seus investigadors ja havien dedicat part de la seva tasca docent i investigadora a aquest àmbit de comunicació, en alguns casos fins a una o dues dècades abans. Actualment, a 2007, el grup acaba d'aconseguir un altre ajut, «Transformacions del sistema de ràdio i televisió a Espanya en el context de la digitalització (1997-2010)», amb la pretensió de no oblidar l'àmbit local de comunicació, si bé eixamplant el context, l'entorn on es desenvolupa.¹

Tot i la voluntat d'anar ampliant horitzons, el grup ha preferit fins ara centrar-se en l'estudi del que podríem anomenar «radiodifusió tradicional», és a dir, ràdio i televisió per ones (hertziana, terrestre) i, especialment (no exclusivament), en les seves polítiques de digitalització.

Fruit, doncs, de tot aquest temps d'estudi, l'equip ha publicat un seguit d'articles, comunicacions, llibres, etc. impossible de reproduir aquí però que avalen els principals resultats que, de manera obligadament breu, reproduïm en aquestes pàgines.² Aquests resultats reflecteixen els principals canvis que la comunicació local ha sofert en la darrera dècada, al mateix temps que les polítiques europees i espanyoles en matèria d'audiovisual anaven dissenyant un determinat context del qual el local no es pot sostreure.

Vegem ara quins són els principals canvis apuntats.

El context

En els últims deu anys, entre altres elements de pes, alguns fets han contribuït i segueixen contribuint a perfilar un determinat ecosistema per a l'audiovisual. Per exemple, la nova Directriu Televisió Sense Fronteres (ja comentada amb detall i llenguatge clar i directe per en Joan Barata, en aquesta mateixa taula) o bé els aires liberalitzadors de l'espectre radioelèctric (íntimament relacionat amb la digitalització, la convergència tecnològica i la irrupció de les operadores de telefonia mòbil i altres empreses de telecomunicacions en el *broadcast*), o bé també el qüestionament i la redefinició del servei públic radiodifusor.

En tots els casos, estem parlant de fenòmens com a mínim europeus, que afecten Espanya i Catalunya, per descomptat, i obliguen a un re-

1. A juliol de 2007, el grup és format per Miquel de Moragas Spà, Maria Corominas Piu-lats, Montse Bonet Bagant, Isabel Fernández Alonso, Josep Àngel Guimerà i Orts, José Joaquín Blasco Gil, Julián Sanmartín Navarro, Marta Civil Serra, Mercè Díez Jiménez i Montse Llinés Soler.

2. Vegeu-ne, al final d'aquest article, les referències documentals bàsiques.

plantejament d'alguns pilars fonamentals del que fins ara ha estat la recerca en comunicació local. En el cas concret català, a més, la Llei de l'audiovisual de 2006 explicita, més o menys de manera detallada, l'àmbit i finalitat dels mitjans locals audiovisuals catalans, públics i privats: «Cal destacar que amb aquesta llei el sistema audiovisual propi de Catalunya, que se superposa en el seu propi territori amb els espais de recepció audiovisual estatal i internacional, s'organitza en dos nivells: el nivell nacional, estructurat al voltant de mitjans i serveis que abracen tot el territori de Catalunya i que tenen la possibilitat preferent de vincular-se, en les condicions que la normativa estableixi, al teixit de mitjans dels altres territoris de llengua i cultura catalanes, i el nivell local o de proximitat, que comprèn els àmbits municipal i supramunicipal, en el marc de les demarcacions que la normativa estableixi» (punt II del preàmbul).

No cal dir que tot plegat es mou (o ho intenta) dins del que s'anomena «era digital», amb els tòpics (més o menys certs, més o menys implantats) que solen acompanyar-lo: convergència, diversificació, riquesa programàtica, multiplataformes, etc.

El concepte

El mateix concepte de «local» (o proximitat, segons es vulgui, malgrat que el terme és molt discutible i s'empra amb excessiva generositat), amb la digitalització, comença a patir transformacions. En el cas de la ràdio, el localisme en l'àmbit privat ja fa temps que va quedar superat per la formació de cadenes (exceptuant-ne unes quantes, com ara R. Marina de Blanes) (Bonet, 1995, 1997, 1998, 2001; Corominas, Bonet, Guimerà, Fernández, 2006). De fet, recordem que per definició, per la seva potència d'emissió, la Freqüència Modulada és una ona d'abast local; una altra cosa és el fet que el naixement del satèl·lit i d'altres tecnologies hagi permès de trencar aquesta «limitació» i connectar totes les emissores locals en una cadena que cada cop emet més hores de programació central i menys de desconnexió local. En l'àmbit públic, per la seva banda, ha seguit creixent el nombre d'emissores municipals,³ si bé cada cop treballen de manera més «cooperativa», com veurem després: COMRàdio té cent vuit emissores consorciades, mentre que la Federació d'Organismes i Entitats de Ràdio Local de Catalunya en té associades noranta-sis (OCL, 2007: 199).

Totes no representen, però, l'essència del que havia de ser una programació local no imitativa connectada a la població de la seva àrea de cobertura i referència.

3. N'hi ha més o menys dues-centes cinquanta, però ja és sabut que és una xifra que oscil·la per diversos motius (tancament d'algunes, naixement d'altres, accidents que obliguen a deixar d'emetre força temps, etc.).

Quant a la digitalització, la ràdio digital terrestre basada en l'estàndard DAB (oficialment, Eureka 147), pot considerar-se sense cap mena de dubte a hores d'ara un fracàs. Per començar, en el moment de fer la planificació i el repartiment de l'espectre, les primeres concessions de ràdio local foren les d'àmbit comarcal i supracomarcal (Ordre de 15 d'octubre de 2001 que fixa la cobertura dels blocs de freqüències disponibles a tot Espanya per a la ràdio digital que anomena d'àmbit local en banda VHF, que no permet desconexions). Cal destacar que en quasi tots els casos, cada bloc té cobertura en diversos municipis, si bé en vint-i-quatre casos (bàsicament a Andalusia i Castella i Lleó) són unimunicipals. Igualment hi ha grups de municipis amb dos blocs de freqüències, i fins a tres, com el que agrupa Barcelona i cent vint-i-set municipis més. El novembre de 2003 es van conèixer els adjudicataris del concurs convocat el 8 d'agost per la Generalitat de Catalunya per a quaranta-vuit concessions d'àmbit comarcal i supracomarcal a les comarques de Barcelona (dotze programes), comarques de Tarragona (sis), Montsià-Baix Ebre (sis), Gironès (sis), Segrià (sis), Bages (sis) i Osona (sis) (DOGC 4018, 26 novembre 2003). Però de moment, de res serveix aquest llistat, simplement no funciona. El Reial decret 776/2006, de 23 de juny, modificava el Pla Tècnic Nacional de la Ràdio Digital Terrenal i, entre d'altres previsions, es parla de la possibilitat que es procedeixi a reordenar els programes dels múltiples disponibles per a les emissions de DAB i s'ajorna fins al 31 de desembre de 2011 l'obligació d'abastar el 80 % de cobertura «amb la finalitat d'harmonitzar l'àmbit normatiu amb la realitat econòmica i comercial del sector de la ràdio digital terrestre, dotant el procés de terminis realistes en l'extensió de la cobertura» (BOE, 24 juny 2006).

Finalment, el que seria l'equivalent de la nostra ràdio local pública però en digital ni tan sols es va arribar a planificar (són les freqüències de la banda L, on anirien les emissions de cobertura més petita).

És a dir, el que es considera local, a nivell de planificació, va més enllà (àmbit comarcal i supracomarcal) del que històricament s'ha entès per ràdio local pública (municipal), amb tot el que això implicaria (de moment, no passa de ser una planificació i concessió sobre el paper).

Quant a la tele local, d'història i desenvolupament encara més complexos i «alegals», fins fa poc, el que més es podria destacar entre d'altres trets és que a Espanya la digitalització suposa, per fi, la legalització d'aquestes televisions, i no només això sinó que després del fracàs del model de televisió de pagament de Quiero TV (2002), l'executiu del PP va congelar la reassignació dels seus catorze programes i optà per concedir a la televisió local el dubtós honor de ser el nou motor del procés de digitalització (Fernández Alonso, Corominas, Bonet, Guimerà Orts, Sanmartín Navarro, 2007). A més, la normativa diu que la televisió local ha de ser, per definició, digital, i això ja és important atès que uneix un

concepte lligat fins llavors a l'àmbit geogràfic o d'un tipus de continguts (proximitat) a una tecnologia, i es dona la paradoxa que els serveis addicionals tenen un caràcter complementari enfront dels programes (Fernández Alonso, Corominas, Bonet, Guimerà Orts, Sanmartín Navarro, 2007).

Algunes de les conclusions més interessants a què arribava el grup de recerca en un recent article que comparava els concursos de televisió digital local (TDT-L) en diverses comunitats autònomes (Corominas, Bonet, Fernández Alonso, Guimerà i Orts, Sanmartín Navarro, Blasco Gil, 2007) són prou reveladores dels canvis que s'estan produint en el model televisiu espanyol:

— Els operadors privats passen a ser l'eix de la nova televisió local, ni que sigui només per la seva superioritat numèrica.

— La televisió local (TVL) per ones dissenya una nova estructura que reordena els actors (desapareixen alguns d'històrics, hi ha adjudicataris que no tenen experiència en TVL, etc.), presenta un grau important de concentració de la propietat i introdueix un nou model de negoci sobre la base de les demarcacions com a unitats d'organització.

— S'apunten ja algunes tensions, com per exemple en el fet que els operadors d'un mateix múltiple s'hauran de posar d'acord. Durant el període de posada en marxa això pot agreujar-se en cas que un o més dels operadors sigui públic, ja que vol dir que prèviament s'han hagut de posar d'acord tots els ajuntaments implicats.

— L'anàlisi dels resultats dels concursos permet identificar dues grans categories d'adjudicataris: els principals grups de comunicació espanyols (PRISA, Libertad Digital, Unedisa, Vocento, etc.) i els concessionaris amb presència exclusiva o gairebé en una comunitat, ja siguin petits grups (Canal Català, Mediamed, Televisión Digital Madrid, Grupo Farrús, etc.) o concessionaris únics sense suport empresarial. En conseqüència, s'observa també que l'operador que gestiona una sola televisió perd molt de pes, enfront del que tenia en l'etapa analògica.

— Una altra distinció en aquesta línia podria ser la que hi ha entre els operadors que tenen experiència en el sector televisiu (local o no) i els que no en tenen.

En definitiva, i a diferència del que (no) passa en el cas de la ràdio digital, la televisió local encara ha d'escriure molts capítols d'història que seran interessants d'estudiar. Començant pel mateix concepte de «televisió local».

L'estructura

D'alguna manera, les ràdios i televisions locals funcionen a través de la xarxa (tot i saber que l'ús d'aquest terme pot resultar polèmic). En el cas de les privades, els és obligat per subsistir. En el cas de les públiques, que ho tenen prohibit per llei, s'assagen fórmules diverses d'associació i ajuda mútua.

En el cas de la ràdio (OCL, 2007), qüestions tan diverses com les càrregues financeres dels drets d'autor, les del personal o les inversions en noves tecnologies, entre d'altres, són motius que recomanen, quasi podríem dir que obliguen, unir forces. En aquests casos, les associacions ofereixen serveis de suport a moltes emissores que, per si soles, molt possiblement no podrien fer front a molts dubtes i reptes que plantegen els nous temps, començant pel més obvi, la digitalització. Són també associacions que formen part de grups comunicatius públics d'àmbit local: el Consorci Local i Comarcal de Comunicació en el cas de la Federació; el Consorci de la Comunicació Local en el de COMRàdio. Es tracta, doncs, de consorcis amb un desplegament empresarial multimèdia força semblant al dels grups privats, però centrats, en aquest cas, en l'àmbit local públic. Per exemple, unir esforços és el que a juny de 2005 varen fer les municipals d'Alfarràs, Alguaire, Almenar i Rosselló en crear Emun Terres de Ponent.⁴ Un altre exemple, entre d'altres, seria el d'Okupem les ones: Assemblea per la comunicació social (ACS), plataforma nascuda el 2003 i formada a hores d'ara per unes cent cinquanta associacions (de tota mena), que reclama la inclusió d'un tercer sector audiovisual format pels mitjans *comunitaris sense ànim de lucre* a l'agenda política.

En el cas de la televisió (OCL, 2007), on també aquests mateixos organismes esmentats han servit per unir esforços i crear una certa estructura de xarxa (més o menys discutible) i dintre del que és el procés de transició cap a la digitalització total, les administracions s'han encarregat a Catalunya de posar en marxa diversos programes i fórmules d'ajut, com és ara el cas de la Xarxa de Televisions Locals (XTVL), el Consorci Local i Comarcal de Comunicació (CLCC) i el consorci Localret, que han engegat TCom, eventual operador de telecomunicacions que de moment està fent més feina d'informació i detectant problemes tècnics al llarg de la geografia catalana.

Però, a més, tant ràdios (si funcionessin) com televisions treballen com apuntàvem ja sobre la mesura del múltiple, no pas d'un sol programa / canal com fins ara. I això té conseqüències a nivell de negoci i de competitivitat (davant la possibilitat que hi hagi més actors: operador de xarxa, operador del múltiple, operador de difusió, etc.).

4. En línia: <<http://www.fedcatradio.org/pub/redaccio/noticia.asp?id=558&seccio=noticies>> [consulta: maig de 2007]

I ara?

Per tal d'entendre una mica millor la situació actual, de transició de l'analogic al digital en ràdio i televisió, i a tall de conclusió farem quatre pinzellades del que trobem actualment en l'àmbit de la comunicació audiovisual local:

— Una ràdio local privada analògica que no exerceix com a tal (ens referim a la local).

— Una ràdio local pública analògica en procés de redefinició (igual que la que no és local).

— Una ràdio comarcal i supracomarcal digital morta (la basada en l'estàndard DAB).

— Una televisió local pública i privada en procés d'apagada analògica, cap al digital.

— Televisions locals públiques no planificades que hauran de deixar d'emetre a finals d'aquest any 2007.

— En general, un model de ràdio que es manté intacte, tot i les noves formes de competició (Internet, *podcast*, etc.).

— Un model de televisió en procés de canvi, però encara ple de massa incògnites.

Resulta evident, doncs, que a les mancances ja existents en matèria de recerca en l'àmbit de la comunicació local caldrà afegir els nous reptes plantejats tant en l'estudi del període de transició de l'analogic al digital com en l'estudi del futur més immediat i a mitjà termini.

En una trajectòria de recerca seriosa com la que aquí hem plantejat no tenen cabuda pronòstics fàcils de desaparició de la comunicació local, però potser sí més d'un crit d'alerta davant del perill que li suposen el nou disseny sobre la base de les demarcacions o la consolidació de tendències com la concentració empresarial, la formació de xarxes o la competència de nous mitjans.

Bibliografia

BONET, M. (1995). *La ràdio espanyola en el context dels grups de comunicació: Evolució de la indústria radiofònica 1924-1994*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Ciències de la Comunicació. Departament de Comunicació Audiovisual i de Publicitat. [Tesi doctoral. Edició microfotogràfica]

— (1997). «La ràdio privada: el pes de la iniciativa local i comarcal». A: *Actes del 1r Congrés de la Ràdio a Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana de Comunicació, p. 81-91.

- (1998). «La ràdio privada a Catalunya: implantació geogràfica i rendibilitat econòmica». *Treballs de Comunicació* [Barcelona], núm. 9 (juny), p. 87-132.
- (1999). «El sector radiofònic privat: concentració i cadenes». *Quaderns del CAC* [Barcelona], núm. 4 (abril), p. 46-48.
- (2001). *La transformació de la ràdio local a Catalunya: Perspectives de futur*. Barcelona: Col·legi de Periodistes. (Ones i Bits; 3)
- 2004. «Qui tem la ràdio local?». *Quaderns del CAC* [Barcelona], núm. 18, p. 37-44.
- COROMINAS, M.; LLINÉS, M. (1992). «La experiencia catalana de radiotelevisión local. Un importante fenómeno social y comunicativo». *Telos* [Madrid], núm. 30 (juny-agost), p. 125-130.
- COROMINAS, M. (1997). «Estructura i polítiques de la comunicació». A: BERRIO, J. [ed.]. *Un segle de recerca en comunicació a Catalunya: Estudi crític dels principals àmbits d'investigació de la comunicació de massa*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, p. 99-150.
- (2002). «Local communication in Catalonia. New trends, new challenges». Paper presentat a la 23 Conferència i Assemblea General de la IAMCR/AIECS/AIERI. Barcelona, 21 al 26 de juliol. [En línia] <http://www.portalcomunicacion.com/bcn2002/n_eng/programme/prog_ind/papers/c/pdf/corominas.pdf> [Consulta: maig 2007]
- COROMINAS, M.; DíEZ, M.; BERGÉS, L. (1996). *Llibre Blanc de la radiodifusió municipal a Catalunya*. Bellaterra: Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació. [Text mecanografiat]
- COROMINAS, M.; GUIMERÀ, J. A.; FERNÁNDEZ, I.; BONET, M. (2005). «Polítiques públiques de ràdio i televisió local en l'entorn digital a Espanya (1997-2004)». *Trípodos* [Barcelona], núm. extraordinari, p. 639-650.
- COROMINAS, M.; BONET, M.; GUIMERÀ, J. A.; FERNÁNDEZ, I. (2006). «Digitalisation and the concept of "local". The case of radio in Spain». *Journal of Radio Studies* [Mahwah], vol. 13 (1), p. 116-128.
- COROMINAS, M.; BONET, M.; FERNÁNDEZ ALONSO, I.; GUIMERÀ I ORTS, J. A.; SANMARTÍN NAVARRO, J.; BLASCO GIL, J. J. (2007). «Televisión digital terrestre local (TDT-L) en España: los concesionarios privados». *Zer* [Bilbao], núm. 22.
- FERNÁNDEZ ALONSO, I.; COROMINAS, M.; BONET, M.; GUIMERÀ I ORTS, J. A.; SANMARTÍN NAVARRO, J. (2007). «Políticas de implantación de la TDT local en España (2005-2006): los casos de las Comunidades Autónomas de Islas Baleares, Madrid, Región de Murcia, Comunidad Valen-

ciana, Galicia, Catalunya y Aragón». *Observatorio Journal* [Lisboa], núm. 1, p. 205-224.

GUIMERÀ I ORTS, J. A. (2002). *Elements teòrics i metodològics per a una anàlisi de l'estructura i les polítiques de la comunicació local a Catalunya (1978-2001)*. Bellaterra: Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació. [Treball de recerca del doctorat]

— (2003): «La televisión local ante una redefinición de modelo: el caso de Catalunya». A: MARTÍNEZ, M. [coord.]. *Televisión locales en Europa: Proximidad, programación y políticas de comunicación*. Santiago de Compostel-la: Universidade de Santiago de Compostela, p. 192-201. [CD-rom]

— (2006). *La televisió local a Catalunya: gestació, naixement i transformacions (1976-2005)*. Bellaterra: Departament de Periodisme i Ciències de la Comunicació. Facultat de Ciències de la Comunicació. Universitat Autònoma de Barcelona. [Tesi doctoral. Edició microfotogràfica]

MORAGAS, M. de; COROMINAS, M. (1988). *Local communication in Catalonia (1975-1988): Media spaces and democratic participation*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

— (1992). «Spain, Catalonia: Media and democratic participation in local communication». A: JANKOWSKY, N.; PREHN, O.; STAPPERS, J. [ed.]. *The people's voice: Local radio and television in Europe*. Londres: John Libbey, p.186-197.

I els capítols «La comunicació local» de l'Observatori de la Comunicació Local, redactats per Vicenç Rabadán (premsa), Montse Bonet (ràdio), Josep Àngel Guimerà (televisió) i David Domingo (Internet), dins de les edicions de l'*Informe de la comunicació a Catalunya*:

MORAGAS, Miquel de; COROMINAS, Maria [ed.] (2000). *Informe de la comunicació a Catalunya 2000*, p. 213-242.

COROMINAS, Maria; MORAGAS, Miquel de [ed.] (2003). *Informe de la comunicació a Catalunya 2001-2002*, p. 45-60.

COROMINAS, Maria; MORAGAS, Miquel de; GUIMERÀ, Josep Àngel [ed.]. (2005). *Informe de la comunicació a Catalunya 2003-2004*, p. 51-66.

MORAGAS, Miquel de; FERNÁNDEZ ALONSO, Isabel; BLASCO, José Joaquín; GUIMERÀ, Josep Àngel; CORBELLÀ, Joan M.; CIVIL, Marta; GIBERT, Oriol [ed.]. (2007). *Informe de la comunicació a Catalunya 2005-2006*, p. 193-215.